

Lydia Rood

HUN VERLOEDERE ME TAAL

[PixelPerfect Publications | Den Haag](#)

Introductie

Taal is een levend organisme. Hij buigt, hij kraakt en hij barst soms uit zijn voegen. Door nieuwe mensen, vindingen en gewoonten is hij voortdurend in ontwikkeling. En omdat iedereen kan praten, heeft iedereen er verstand van. In *Hun verloedere me taal* verwoordt Lydia Rood gevoelens en opvattingen van sprekers, lezers en kommaneukers. Ze brengt misstanden aan het licht, deelt klappen uit, maar is goedmoedig over ontwikkelingen die het wezen zijn van elke taal. Ze ontdekt ongebruikte woorden, verzonnen woorden, lelijke en mooie woorden en spelingen van de taal.

Lydia Rood heeft de Nederlandse taal bekeken door de ogen van buitenstaanders: haar luisteraars via de Wereldomroep. Alleen zo merk je ontwikkelingen op terwijl je er middenin zit. Ze schetst haar bevindingen in meer dan honderd ritmisch opgestelde columns, die ook als ebook verkrijgbaar zijn. "Met ons allen proberen we de taal in model te duwen. Maar zoals De Taalprof zegt: 'Taal is een levend organisme.' Niet te hard porren dus", aldus de schrijfster.

Lydia Rood

Lydia Rood is een van de meest veelzijdige schrijfsters in Nederland. In loop der jaren zijn tientallen romans, thrillers en kinderboeken uit haar pen gevloeid, alsmede een aanzienlijk aantal columns en erotische verhalen. De meeste boeken voor volwassenen zijn inmiddels beschikbaar als ebook bij PixelPerfect Publications. In 2007 schreef Lydia Rood het kinderboekenweekgeschenk *Kaloeha Dzong* en in 2011 het eerste ebookgeschenk: *De kop van de pauw*.

De columns in *Hun verloedere me taal* schreef ze voor het programma Klare Taal van de [Wereldomroep](#). Taal is een oude hartstocht van haar; op haar achtste leerde ze van haar vader het woord 'polyinterpretabiliteit', uitspraak én betekenis. Die gekte is niet meer overgegaan. Maar in de tram leert ze meer.

ebooq: download van ebook en luisterboek

Hun verloedere me taal is ook verschenen als **ebooq**: een cadeaukaart met een krascode waarmee je zowel het ebook als het luisterboek van *Hun verloedere met taal* kunt downloaden via [ebooq](#). Je kunt het ebooq in elke boekwinkel kopen voor slechts 9,95 euro. De cadeaukaart in de verpakt in een box van dvd-formaat.

Voorwoord

In een van haar honderden onvolprezen taalcolumns voor de Wereldomroep schrijft Lydia Rood: “Ik spreek met een harde G, de N aan het eind van een woord laat ik weg en mijn L'en zijn aan de dikke kant. Dat zijn West-Nederlandse kenmerken.”

Heerlijk, hoe een paar raak gekozen woorden je als lezer in één klap terugbrengen in je eigen Zuid-Hollandse geboortedorp, onder de rook van Laide. Inderdaad, met een vette L. Dat de schrijfster zelf vervolgt met de mededeling dat ze in Oost-Nederland is opgegroeid, doet daar niets aan af. Lydia en ik hadden op dezelfde lagere school kunnen zitten. Wij spreken immers dezelfde taal.

Niets bindt mensen meer dan dat. En dat is natuurlijk ook precies waarom de Wereldomroep altijd zoveel aandacht heeft besteed aan taal. Het Nederlands als navelstreng met landgenoten in den vreemde.

Maar ook taligheid, hoe je met taal omgaat scheidt een band. Mijn dochter is thuis echt de enige die om mijn taalgrapjes lacht, en andersom. Vrouwlief en zoon spreken helaas aan andere taal, als het om humor gaat. Met Lydia, daarentegen, was het liefde op het eerste woord. Haar taligheid is erg aanstekelijk.

Lydia Rood heeft de gave om vernieuwing en verwording van het Nederlands te signaleren, te fileren en vaak briljant in haar eigen werk te integreren, zonder te oordelen. Nicht ärgern, nur wundern, zeggen ze nog oostelijker dan Oost-Nederland. En terecht. Een taal die niet verandert is een dode taal. En schrijf daar maar eens een goeie column over.

Juist die milde verwondering over het Nieuwe Nederlands past goed bij de doelgroep van de Wereldomroep; Nederlanders wier Nederlands vaak stil is blijven staan. Daar zit potentieel de grootste verontwaardiging over al die nieuwlichterij, maar die wordt door Lydia bekwaam en onderhoudend afgefakkeld. 'Hun verloedere me taal' mag daarom in geen enkele virtuele boekenkast ontbreken. Alleen dat woord 'ebooq', met een q op het eind, daar moet ik nog even aan wennen.

Peter Veenendaal
Hoofd Nederlands redactie Wereldomroep

Hun verloedere me taal

Hoeveel fouten zitten er in het zinnetje 'Hun verloedere me taal'? Scherpslijpers zullen zeggen: vier. *Hun* moet *zij* zijn, in *verloedere* zit een spelfout, *me* moet *mijn* zijn, en *verloederen* is bovendien een onovergankelijk werkwoord, dat geen lijdend voorwerp kan hebben. Taal verloedert vanzelf, en als *hun* verloederen, kunnen *hun* aankloppen bij het Leger des Heils.

Menig taalamateur zal maar drie fouten ontdekken, of twee. Mensen zonder enig benul van grammatica en spelling zullen zeggen: 'Fouten? Waar dan?' Maar gek genoeg is het heel goed mogelijk dat een taalwetenschapper ook nul fouten bespeurt. Taalwetenschappers bestuderen namelijk de taal zoals die gebruikt wordt door echte, levende mensen, geschoold en ongeschoold, met en zonder belangstelling voor taal als legpuzzel. Ze beschrijven taalverschijnselen zonder er een oordeel over uit te spreken. (Schrijven is iets anders. Daar hebben we regels voor afgesproken. Anders verloedert niet zozeer de taal, maar mogelijk wel ons onderling begrip. En wie wil dat?)

In de jaren dat ik columns over het onderwerp heb geschreven, leverde niets zo veel reacties op als de bewering dat een fout niet meer fout is als maar genoeg mensen hem maken. Hoe zeer er ook gezondigd wordt tegen de regels van de standaardtaal, het gaat erom of we elkaar verstaan. Zelfs nieuwslezers formuleren gebrekkig tegenwoordig. En hoor sportverslaggevers! Toch begrijp ik ze.

Een boer kan tegen zijn vrouw zeggen dat er een koe 'melk moet worden', en zij weet meteen dat er binnen een paar uur een kalfje zal zijn. Onbegrijpelijk voor buitenstaanders, maar toch geslaagde communicatie. De boodschap is puntgaaf overgekomen.

Mijn tante Betje kan zeggen: 'Sinds vorig jaar heb ik last van mijn maag en smaakt het ontbijt in dit hotel ook al niet.' Wóónt mijn tante Betje in dat hotel? Natuurlijk niet.

En als een voetbalverslaggever zonder enige reden de woordvolgorde omdraait in 'Past A hem door naar de spits, staat daar dan opeens B volkomen vrij op rechts, schuift hem door en is het A die zelf inschiet...' dan snappen we hem best.

Toch kunnen we 'fouten' slecht velen. Zoals destijds minister Plasterk van Onderwijs, die weliswaar hoogleraar was geweest, maar niet in de taal. Die de Taalunie voorzat, maar 'goed taalgebruik' opvatte als 'correcte spelling' en 'grammatica volgens het boekje'. In een discussie op televisie gaf hij een taalwetenschapper de wind van voren. Hoe durfde ze te beweren dat de formulering 'hun hebben' zijn eigen nut heeft? Hij kraaide het uit van gelijk. Hun hebben is fout en blijft fout - omdat ik het zeg - zo zei hij ongeveer.

Je gaat het pas zien als je het doorhebt, maar taal is altijd taal. Johan Crujff zal beslist krom praten in de ogen van een willkeurige voorzitter van de Taalunie, maar we begrijpen hem niet alleen, we citeren hem nog ook. Toch blijven we maar vinden dat fout fout is. En omdat iedereen kan praten, menen we allemaal dat we verstand hebben van taal. Het windt ons mateloos op. Niet alleen in de kolommen van het tijdschrift Onze Taal, maar ook op verjaardagen.

'Zij spreken beter als wij.'

'Nee gast! Hun spreken beter dán ons!'

'Ik formuleer anders twee keer zo goed dan zij.'

'Luister naar hun...'

'Naar hen!'

'Naar wie?'

'Naar mijn.'

En zo weten we het allemaal beter. Met ons allen proberen we de taal in model te duwen. Maar zoals De Taalprof zegt: 'Taal is een levend organisme.' Niet te hard porren dus.

1. Consumeren

Sommige taalergernissen steken meer dan andere, alsof er een draadje vlees tussen de tanden van je taalgevoel is blijven hangen dat langzamerhand een ontsteking veroorzaakt. Zo'n zwerende ergernis is voor mij het gebruik van het woord 'consumeren' als het over het huwelijk gaat.

Jonge mensen schrijven 'consumeren' als ze de huwelijksdaad bedoelen. Vermoedelijk krijgen ze daar een deftig gevoel van, en terecht, want het eigenlijke woord, *consummeren* met dubbel M, is ook in grote mate Latijn. Het komt van 'summa', top, en 'con', samen. Samen naar de top - het lijkt wel liefde. Terwijl *consumeren* letterlijk verteren betekent. Het consumeren van een huwelijk klinkt als een snelle wip tussen de bak Häagen-Dazs en *Onderweg naar morgen* door, omdat je nu eenmaal toch getrouwd bent.

Ik ben taalkundig opgeleid en heb dus geleerd dat je niet moet zeuren over fouten die zo goed als iedereen maakt - want hoe lang blijft het dan nog fout? Maar toch las ik onlangs met innige voldoening het stuk van 'eetschrijver' Johannes van Dam in *Onze Taal*. Hoewel het over restaurantrecensies moest gaan, barstte hij tussen haakjes opeens los over consumeren versus *consummeren*. Ook een draadje vlees tussen de tanden, kennelijk.

Hij wees op iets raars. Het jonge-mensen-gebruik van consumeren voor seks binnen het huwelijk is een paar jaar goed gerekend door van Dale. Nu vindt Van Dale het bij nader inzien toch weer niet kunnen. Van Dam blij.

Maar ik niet. Taalfouten vliegen je om de oren, dat is onvermijdelijk en van alle tijden, en het is toch best prettig dat we niet meer hoeven te reppen van 's mensen feilen in dezen. Maar dat juist dit minifoutje zo steekt, komt doordat die een manier van denken weergeeft. Het denken over huwelijk en seks is veranderd. Consumentisme - wie bedenkt zo'n woord! - heeft ook tussen de lakens zijn brutale kopje opgestoken. Zoals we een vette bek gaan halen, halen we ook even een hoogtepuntje. Hap, slik en oppelepop.

Ik ben geen seks=liefde-goeroe. Seks kan heel goed zonder liefde. Het hoeft ook niet in het Latijn; *cunnilingus* is niet lekkerder dan beffen. (Misschien zelfs wel ietsje minder lekker.) Maar laten we de dingen noemen zoals ze zijn: met het huwelijk heeft die wegwerpseks toch weinig te maken. Je komt zo'n wederhelft de volgende ochtend namelijk weer bij de gootsteen tegen. En dan is 'We bellen!' toch niet genoeg.

2. Baie snaaks

Een van mijn geheime genoegens is op internet speuren naar Afrikaanse spreektaal. Er is natuurlijk de prachtige poëzie van Elisabeth Eybers...

(My are tintel en my longe hyg
om weer die droë, dun lug in te suig.)

As ek my oë teen die skittering sluit
onthou ek skielik Holland - groengeruit
die nette akkers, en egalig grou
die lae lug, pophuisies rooi en blou,
'n skuif skuif deur die weiland, langs die sluis...)

...en die lijkt bedrieglijk veel op het murmelen van een aardige tante. Maar echte, natuurlijke spreektaal is het toch niet. En die vind ik juist zo baie snaaks. Verstaan kan ik Afrikaans niet goed. Ik reisde eens *en famille* met een Engelstalige gids, die zich met de kinderen in het Afrikaans onderhield. Zij spraken Nederlands terug en dat ging best. Ik begreep met mijn volwassen oren geen woord van die gesprekken. Maar geschreven vervoert het Afrikaans me, het sleurt me mee naar een gedroomd verleden, naar een parallelle werkelijkheid, naar een Peter Pan-achtige wereld die net zo goed óók had gekund. Het Afrikaans appelleert tegelijk aan mijn zin voor avontuur en mijn zucht naar het vertrouwde.

Afrikaans op internet vind je heel makkelijk door te zoeken op 'baie'; de lettercombinatie bestaat in geen enkele andere taal en baie wordt vaak gebruikt. Door 'oë' toe te voegen, ontdekte ik, kom je bij de meer persoonlijke ontboezemingen.

'Sjoe! Ek sit hier met 'n knop in my keel en trane in my oë...'

'Die vonkel in haar oë het sonder moeite tot in my geestesoog gespring...'

Voor ik het weet zit ik ook met een brok in mijn keel. Niet zozeer van de afgeloerde emoties, als wel van de prachtige taalvondsten. Wat is een vonkprop? Probeer het je voor te stellen - en opeens blijkt het woord een letterlijke vertaling van 'spark plug'. En na even proeven begrijp je ook wat een bromponie is. Helm op!

Taal - ook voor het Urdu en het Gaelic geldt dat - biedt inkijkjes in andere werelden. Het Afrikaans is begrijpelijker, maar wat mij zo blij maakt, is juist dat het niet helemáál vanzelf gaat. Het ligt nét buiten mijn bereik. En zoals ik ook altijd een mop grappiger vind als ik er even over moet nadenken, krijg ik een kick van die taal die me telkens nét ontglipt. Ik jaag als Prikkebeen achter die ongrijpbare betekenissen aan. Vlinders zijn fladderend toch het mooist.

Mooi bly!

3. Fantasaties

De mooiste woorden zijn zelfverzonnen. In de film *Muzikanten voor het leven* van Bob Entrop praat de gitarist Paulus Schäfer met hartstocht over zijn vak. De Sinto speelt in een jazz-ensemble. Hij kan geen noten lezen; melodieën ontstaan tijdens het spelen of zomaar in zijn hoofd. Vaak, zegt hij, komen er dan eigen fantasaties bij hem op.

Fantasaties. Het woord komt een paar maal terug, alsof het een algemeen bekend begrip is. Voor de zekerheid heb ik het in het woordenboek opgezocht. De woordenboekenmakers kennen het nog niet, maar het is natuurlijk duidelijk wat het betekent: geïmproviseerde, zelfverzonnen variaties op eerder gehoorde melodieën.

Behalve als tikfout en in een recensie van de film komt het woord fantasaties één keer voor op internet: in de oproep van een internetgemeenschapje dat zich Sokkenstoppers noemt en pleit voor ongebreideld gebruik van de fantasie. Gelijk hebben ze. Nieuwe woorden kunnen nieuwe gevoelens oproepen! En daarvan zijn er nooit genoeg.

Vaak ontstaat een nieuw woord per ongeluk, als verspreking of uit onwetendheid. Lang geleden legde een man van de kabeltelevisie mij uit dat ik pas beeld zou krijgen als de kanalen waren ingepromageerd.

‘Inge-?’

‘Ingepromageerd!’ zei hij op een toon alsof hij mij een zeldzaam stom rond vond.

Het woord is bij ons thuis blijven bestaan. Inpromageren is iets anders dan programmeren. Het is moeilijker, een geheimzinnig proces waarbij de interactie tussen elektronen en hersencellen heel nauw luistert.

Inpromageren doe je op je intuïtie.

Expres woorden verzinnen is iets anders, en helemaal zo makkelijk niet. Een van de personages in mijn kinderboeken is ‘woordenbedenker’ en die verzint onder meer scheldwoorden. *Dropzak* en *sokkenbol* behoren tot zijn beste vondsten - maar die woorden op zich bestonden al. Een goede fantasatie is navelvers en klinkt als een pasgeboren baby’tje: je kunt je meteen niet meer voorstellen dat het er ooit níet was.

Een grote behoefte aan nieuwe woorden bestaat er op het vlak van de vrouwelijke anatomie. In een recent onderzoek naar kinderseks klagen ouders erover dat het ene woord te volwassen klinkt voor hun kleuters en het andere te pornografisch. Ik ken een meisje van twaalf dat nog een plassertje heeft en een ander kind moet het doen met een piezewietje. Leuk hoor, maar die kinderen staan daar dus wel mooi mee voor gek op school. Zelf zou ik stemmen voor poentje, een niet-besmet non-pornografisch Surinaams woord. Je wilt toch niet dat je dochter haar plassertje aanbiedt voor Breezer-seks.

Maar dat is weer een heel ander parloen.

4. Pas op voor glijdende kuikens

Over *An Inconvenient Truth*, de film van Al Gore meldt Wikipedia het volgende (en lees het even hardop, dan dringt het beter door):

De instorting van een grote ijskap in Groenland of in West-Antarctica, een van die aanleiding kunnen geven tot een wereldwijde zeespiegel met ongeveer 20 voet, overstromingen kustgebieden en de productie van ongeveer 100 miljoen vluchtelingen. Smeltwater uit Groenland, want het lagere zoutgehalte, kan dan stoppen de stromingen die Noord-Europa warm te houden en snel trigger dramatische plaatselijke afkoeling aldaar.

Kennelijk gaat het goed met de vluchtelingenproductie.

De film heeft vele aspecten van de ramp en het risico lopen dat de instorting van een ijstijd, een gletsjer op grote schaal voorkomen in Groenland en Antarctica, de ene of de andere zou kunnen verhogen zeespiegel zullen in totaal ongeveer 6 meter, waardoor de overstroming van kustgebieden en het creëren van ongeveer honderd miljoen 'klimaat vluchtelingen'.

O, vluchtelingen worden geschápen. Die God toch!

Indien er op het oppervlak van de gletsjers van Groenland door de opwarming zoetwatermeren vorming van de Atlantische Oceaan Saltwater verdund, omdat het sedert enkele jaren in acht te nemen is een bedreiging voor het klimaat een schok.

Verscheen in de Nederlandse Waddenzee, omdat de trekvogels naar de 25ste eeuw April rond hun kuikens gleeed tot 3 juni...

Help! Glijdende kuikens!

Het laatste fragment is een 'automatische vertaling' uit het Duits, afkomstig van de zoekpagina van Google: 'Vertaal deze pagina'. Het tweede komt uit het Frans, het eerste uit het Engels. Vertalen per computer wordt dus nog steeds niks - sla er maar een gebruiksaanwijzing uit Korea op na. Opvallend is trouwens dat de vertaling uit het Engels de minste wartaal oplevert. Lijkt Engels meer op Nederlands dan Duits? Of zijn taaltechnologen er beter in?

Om taal te begrijpen moet je de context en de spreker/schrijver kennen, uit de verschillende mogelijke betekenissen van een woord de goede halen, en dan van het volgende woord weer. Die moet je onderling in een zinvol verband brengen en dan van verschillende mogelijke combinaties de meest logische kiezen, geholpen door lichaamstaal of smileys. En dat allemaal tegelijk, in bijna geen tijd. Zo'n mensenhoofd - een computer is er niks bij!

Het is een geruststellende gedachte dat taalbegrip niet te automatiseren valt. We hebben onszelf nog niet uit het scenario van ons bestaan geschreven; voorlopig zijn we nog onmisbaar.

Maar, om met de Google-vertaling te spreken: we zijn allemaal op een dun laagje ijs.

5. Op koers

Met een vriendin aan de wandel om het schiereilandje Marken, zag ik twee mannen het ijs op gaan. Ze hadden duwden iets arrenslee-achtigs voort en sleepten iets achter zich aan. We keken er bevreemd naar, tot ik het in de peiling kreeg en uitriep: 'O! Die gaan te spieringen!'

Maar ze begreep me niet. 'Te spieringen gaan' heeft voor mijn vriendin, die al haar hele leven in de stad woont, geen betekenis. Ik wilde van wal steken: dat kleine arrensleetje was een toogje, met die houweeltjes zouden ze een bijt hakken, en dan met die rondhouten op het ijs kloppen, en die sliert was een visnet... Ik zweeg, met een kop als een boei. Ik snapte zelf niet wat ik zei.

De taal van het water is aan het verstenen, en het versteende deel wordt steeds minder begrepen. Waarom noemen we het 'afdrogen' als iemand een pak slaag krijgt? Omdat de zeeman van weleer voor straf in zee werd gegooid, en daarna met de zweep werd 'afgedroogd'.

Sleeptouw, bakzeil, kielzog, boeg: allemaal onderdeel geworden van rafelige metaforen, waarbij we geen schepen meer voor ons zien. Bij 'de kont tegen de krib gooien' dacht ik aan een koppige os of een bokkige ezel. Maar ik moest overstag: de krib in deze uitdrukking is een strekdam en de kont een achterstevan...

Meer en meer worden onze maritieme metaforen verdrongen door die van het verkeer over land. De vlam in de pijp heeft de scheepvaart de wind uit de zeilen genomen. We zien geen donkere wolken meer, we vrezen geen blakte en we varen niet meer zo vaak tegen de klippen op. Daarentegen zien we overal hobbels, en beren op de weg. We verlaten de oude koers

voor een nieuw traject. We kiezen het gebaande pad boven het ruime sop, en soms kiezen we ook het luchtruim, vooral als we een doorstart maken. Platgetreden paden laten we links liggen. Met plankgas of stapvoets zoeken we ons een weg in het bestuurlijk landschap - als we tenminste groen licht krijgen - door een woud van regelgeving, langs financiële afronden naar haalbare en onhaalbare doelen. Het is een weg vol valkuilen en obstakels. Vaak wordt een frontale botsing op het nippertje afgewend. Maar zelfs als we afdwalen, verleggen we de grenzen. Gidsland, hè.

‘Wa-haarheen... leidt de weg...?’ vragen we ons niettemin massaal af. Vooral als het karretje op zijn railtjes achter het grijze gordijn is verdwenen.

6. Niks voor vrouwen

Wat hebben een nachtclubeigenaresse en een libelle gemeen? Een wespentaille? Een lellebellenmentaliteit? Een smadelijk imago?

Nee, de eigenaresse en de libelle hebben een lettergreep te veel. Libel-le betekent niks. Het beestje met de regenboogvleugeltjes heet libel. Dat weet u wel. En eigenares-se staat weliswaar in het woordenboek, maar eigenares mag ook en dat is eigenlijk korter, vindt u niet? En toch zeggen hele volksstammen graag die extra lettergreep erbij.

Woorden hebben de neiging in te krimpen, maar als ze dan lekker kort zijn, dan voldoen ze niet meer. Dan plakken we er weer een stukje aan. Een mooi voorbeeld is ‘schoen’. Ooit was het één schoe, twee schoen. Je kunt dat nog horen in het Surinaams-Nederlands, waar ‘schoen’ nog steeds een paar betekent. Wij vonden het kennelijk niet duidelijk genoeg, dus we gingen extra aandacht vragen voor het meervoud door er nog eens -en aan te plakken. Eigenlijk overbodig, maar niks gebeurt voor niks in de taal.

Hetzelfde geldt voor de libel-le. Natuurlijk is die besmet door het vrouwenblad. Maar ook benadrukken we kennelijk graag het vrouwelijke, feeëriek karakter - we mochten nog eens denken dat een libel gewoon een eng insect is!

En hoe vrouwelijk de eigenares in aanleg ook al mag wezen (want het is tenslotte ook leraar, lerares; prins, prinses; winnaar, winnares), toch doen we juist bij eigenares er nog een schepje bovenop met dat -se.

Vanouds is -se ook al een aanduiding van het vrouwelijk geslacht. Je had lang geleden de burgemeesterse, bijvoorbeeld: de vrouw van de burgemeester. Je hebt een westerling en een westerse, een Fransman en een Franse. Maar een eigenares is van zichzelf al een vrouw.

Waarom dan die hardnekkige eigenares-se? Komt het doordat eigenaars meestal mannen zijn? Bezit is niks voor vrouwen... Als een vrouw erin slaagt daadwerkelijk iets te bezitten, kunnen we dat niet met genoeg uitgangen aangeven. Eigenaresserin!

Er zitten allemaal oeroude vooroordelen in onze hersens weggestopt, en soms piepen die er zomaar uit in de vorm van een woordje, of een stukje woord. Ik heb een jongen eens op een onbewaakt ogenblik tegen een vriendje horen zeggen: 'Kom op, negertje!' Dat was niet kwaad bedoeld; hij vergiste zich, meende dat hij de naam zei. Kennelijk zat dat Surinaamse vriendje op die manier in zijn witte hoofd opgeborgen. In het kastje negers, bij de kleintjes.

Eigenlijk een belediging, dat woord eigenaresse. Misschien zit er een aanklacht wegens smaad in? Een echt libelproces.

7. Potjeslatijn

Er zijn woorden die je maar gedurende een heel korte periode in je leven gebruikt. Zo kort, dat ze soms geen tijd krijgen zich in je parate vocabulaire te nestelen. Tepelhoedje. Boedelvolmacht. Verevening.

Het zijn soms woorden die iets minder prettigs aanduiden. Zo gebruikte mijn vader tijdens een eenmalig college piemelwassen aan mijn broertjes het woord *smegma*. Vieste woord ooit. De meeste mensen lukt het om zulke woorden weer comfortabel te vergeten.

Andere tijdelijke woorden blijf je juist je leven lang onthouden. Profielwerkstuk. Rij-examinator. Ontsluiting. Nog jarenlang verveel je er kamers vol verjaarsgasten mee. Examens en bevallingen mogen dan kort duren, je vergeet er geen enkel detail van.

Hebben ze daar bij Zendium wel aan gedacht toen ze op hun tandpastatube zetten dat er *colostrum* in zit? Ze schrijven het heel sjiek met een hoofdletter, maar iedereen die een kind ter wereld heeft gebracht weet wat het is: het eerste vocht dat uit de borst komt druppelen, meteen als het baren voorbij is. Voormelk of biest heet het ook wel. Biest zit boordevol stoffen die het jong wapenen tegen bacterieaanvallen van buitenaf. Nuttig spul voor in tandpasta dus. Maar soms kijk ik mezelf in de spiegel aan met een bek vol schuimende voormelk en vraag me af van welk dier ik die enzymen leen. Komt Zendiums colostrum van dolfijnen? Of van Rottweilers?

Verhullend latijn komen we wel vaker tegen op drogisterijartikelen. Met droge ogen zien we op een potje probiotica tussen de ingrediënten *enterococcus faecium* en *bifidobacterium lactis* staan. Dat het poepbacteriën zijn weten we eigenlijk liever niet. We beschermen ons tegen onsmakelijke waarheden met potjeslatijn.

Behalve voor biest gebruikten de Romeinen het woord colostrum trouwens ook als kooswoordje. Schat, honnepon, voormelkje. Gek? Nee, dán wij! Wij noemen onze liefste poepie.

Enterococcusje.

8. Praat maar raak

Mijn man heeft pas Nederlands geleerd toen hij volwassen was. Zijn hersenen waren dus al niet meer geschikt om zich al sprekend een taal eigen te maken, want dat vermogen raken we grotendeels kwijt in de puberteit. Dat merk ik zelf pijnlijk goed nu ik zijn taal probeer te leren. Arabisch en Nederlands lijken bitter weinig op elkaar.

Na 'Hoe gaat het?' zijn vloeken het eerste dat je uit een taal oppikt. Vloeiend rollen de Arabische woorden uit mijn mond die in het Nederlands gevolgd worden door '...drie bier'. Mijn man kent natuurlijk onze vloeken, die zo lekker schrapen in je keel, maar hij roept liever 'Je moeder!' in zijn eigen taal. Dat is kort voor 'Je moeder is een hoer' en het is de ergste belediging die je een onwillige hamer kunt toevoegen. Marokkanen die hier geboren zijn, roepen overigens 'Je moeder' in het Nederlands.

Van mij pikt mijn man allerlei kant en klare zinnestukjes op. Ik voel me altijd een beetje gegeneerd als ik die terughoor. 'Praat maar raak!' roept hij bijvoorbeeld tegen een collega die hem irriteert. Oeps - dat heb ik dus ongeveer duizend keer tegen hém gezegd. Uit zijn mond klinkt het trouwens wel schattig.

Praat maar raak - kon ik het zelf maar. Erop los praten in een vreemde taal is iets dat ik bij anderen zeer bewonder. Mijn grammaticale kennis is altijd te klein om foutloos te spreken, en te groot om vloeiend te blijven. Want elke fout, al zit hij alleen maar in mijn eigen hoofd, wordt gevolgd door een irritante reeks verbeteringen: 'Elle est mon ami, o nee, ma amie, o nee toch mon amie, afijn, ma copine.' Alleen in het Arabisch, met een grammatica ver buiten mijn bereik, durf ik te brabbelen. Zo heb ik een buurvrouw in Marokko weten uit te leggen dat ik één kind heb, een volwassen dochter, en dat ze in Nederland studeert. Geen idee hoe ik dat gedaan heb; mijn

actieve woordenschat beperkt zich tot *Allah, akbar, madrassa, algebra* en *jihad*. Misschien heb ik wel gezegd dat mijn dochter een beroemd wiskundige is die zich op een terroristenschool bekwaamt in de heilige strijd.

‘Je moeder!’ antwoordde ze. Maar misschien wilde ze alleen maar weten of mijn moeder nog leeft.

9. Vissenschool

Zoals een school visjes plotseling in één slag omkeert en de andere kant op zwemt, zo lijkt het met taalverschijnselen soms ook te gaan. Meestal gaat zo’n omslag de verkeerde kant op. Maar nu en dan is er onverwacht een ommekeer ten goede. Ik heb er bewijzen van dat die gelijktijdig kan ontstaan op verschillende plekken en in verschillende geesten.

Ruim een jaar geleden ben ik zomaar opgehouden met *dementie* te zeggen, met die idiote klemtoon op de laatste lettergreep. Want, dacht ik tijdens de afwas, zeggen we immers niet *deméntia praecox*? En *prevéntie* en *deténtie*? *Deméntie* dus!

Nu vind ik achter de bank een oud en ongelezen exemplaar van Onze Taal. Met daarin een pleidooi voor de uitspraak *deméntie*. En ik had zonder duidelijke aanleiding juist rond die tijd ook de klemtoon verlegd.

Maar wat zegt het woordenboek? Van Dale heeft na decennia tevergeefs *deméntie* te hebben geroepen, de strijd tenslotte opgegeven. Van Dale is om. Juist nu de vissenschool besluit weer de oorspronkelijke uitspraak aan te houden, begint Van Dale *dementie* te piepen.

Hé, verrek, dacht ik tijdens een andere afwas, het is tóch *vagína*, en niet *vágina* - zoals ik al mijn leven lang had gezegd. Want, dacht ik, we hebben het afgeleide woord *vagijn*, en dat zou nooit in die vorm zijn ontstaan als de klemtoon niet op de tweede lettergreep had gelegen.

Een paar dagen later had ook mijn vader het voor het eerst van zijn leven over een *vagína*. ‘Zo moet het’, legde hij uit, ‘anders had het woord *vagijn* niet bestaan.’

Mijn gedachte, letterlijk! Eind 2007 was dat. En al googelend ontdek ik dat in diezelfde tijd op verschillende plaatsen op internet dezelfde discussie opdook. *Vagína!* concludeert de vissenschool.

Maar Van Dale kan de draai weer niet snel genoeg maken. Willen jullie *vágina*? Dan krijgen jullie *vágina!* moet de redactie hebben gedacht. Door de stelregel dat een taalverschijnsel jaren in zwang moet zijn geweest voordat het de drempel bij Van Dale over mag, mist het woordenboek opnieuw de aansluiting.

Van Dale is voor de haaien.

10. Hier om te blijven

Ik viel zowat om van het lachen toen ik voor het eerst een Duitser hoorde praten over zijn 'Handy'. Het klinkt Engels - voor zover een Duitser Engels kán klinken - maar in die taal betekent het níet mobiele telefoon. Natuurlijk barsten wij zelf ook van die zogenaamd Engelse woorden waar we een geheel eigen betekenis aan hebben gehecht. Soms ook een eigen uitspraak: zo trokken onze moeders ons vroeger *swieters* aan, terwijl ze zelf een *twinsét* droegen. Veel van die woorden en uitdrukkingen zijn hier om te blijven - hoe krom vertaald ook.

Een jong voorbeeld is *setje*, in de betekenis van stel, koppel, paar.

'Echt waar, zijn zij een setje? Joh!'

Ik kan er heel slecht tegen, tegen dit gebruik van het woord. Het lijkt vooral te worden gebezigd door de Telegraaf, GTST-sterretjes, roddelnicht Albert Verlinde en pubermeisjes met paarse hoesjes om hun telefoon. Brrr.

Afgezien van de gebruikers, vind ik *setje* een benauwende term.

Benauwender dan koppel of paar. Die woorden willen alleen maar uitdrukken dat het over twee mensen gaat die samen door het leven gaan.

Stel wordt al enger, want dat is eigenlijk een dingwoord. Een stel sokken, een stel jeu-de-boule-ballen, een peper-en-zoutstel: de samenstellende delen zijn tot elkaar veroordeeld. Één sok is geen sok, en een peper-en-zoutstel dat een vaatje mist, kun je weggooien.

Met *setje* is het nog erger. *Set* is in het Engels ook een bezielbewezenwoord: 'They are a snobbish set.' Maar wij namen het aanvankelijk over voor truitjes met bijpassende vestjes, voor lakens en slopen, voor tuinstoelen en ondergoed in luipaardprint. *Setje* werd een dingwoord in het Nederlands.

Wat setjes in het algemeen kenmerkt, is dat de delen hetzelfde zijn. Zelfde kleurtje, zelfde dessinnetje, zelfde biesje langs de rand. Toegepast op mensen wordt dat klef. Alsof het niet héél verschillende wezens zijn, jongetjes en meisjes. Maar daar komen die setjes nog wel achter. Liefde is net effe lastiger dan een beetje hand in hand lopen in een shirtje met dezelfde opdruk.